

Zagrożenia drewnianej architektury sakralnej w Polsce

▲ Kościół w Międzyrzeczu Górnym.

Drewniana architektura sakralna w Polsce stanowi ważną część architektonicznej spuścizny Europy. W naszym kraju składają się na nią obiekty powstałe od XV do XX w., w przeważającej mierze wyznania rzymskokatolickiego, choć na wielu terenach mamy do czynienia ze świątyniami reprezentującymi inne wyznania: ewangelicko-augsburskie, prawosławne, unickie, staroobrzędowe, mojżeszowe czy mariawickie (charakterystyczne jedynie dla terenów polskich). Niezwykłą ciekawostką jest fakt istnienia jeszcze do chwili obecnej kilku drewnianych zborów pomonickich związanych z osadnictwem holenderskim.

Nie są to tylko kościoły. Nie możemy zapomnieć o obiektach mniejszych: dzwonicach, kaplicach i kostnicach. W chwili obecnej na terenie naszego kraju znajduje się 2785 obiektów drewnianej architektury sakralnej, w tym: 1729 kościołów (w tym zborów, cerkwi, molen, synagog, meczetów), 730 dzwonic, 315 kaplic i 11 kostnic. Najwięcej obiektów drow-

nianych znajduje się na Mazowszu, w Małopolsce i na Podlasiu, na terenach województw: mazowieckiego, małopolskiego, podkarpackiego, śląskiego, lubelskiego i podlaskiego. Najcenniejsze z nich i najstarsze, będące świadectwem umiejętności budowniczych doby średniowiecza, ozdobione często przepiękną polichromią, usytuowane są na terenie Małopolski. Jeszcze 70 kościołów metrykę swojego powstania wywodzi z XV w., m.in. kościoły w Dębnie, Łopusznej czy Nowym Targu. Troska o ich zachowanie przyświeca wielu instytucjom, środowiskom, parafiom, a także poszczególnym ludziom, którzy dążą do zachowania tych skarbów kultury polskiej dla potomności.

Wysiłki te często nie przynoszą zamierzonych efektów, gdyż obiekty te narażone są na wiele zagrożeń. Najważniejszym z nich i jednocześnie najgroźniejszym, zwłaszcza dla tych najcenniejszych i najstarszych, są pożary niszczące niejednokrotnie kościoły do fundamentów. W ostatnim dziesięcioleciu

XX w. na skutek ich niszczytelnej siły przestało istnieć ponad 50 świątyń. Coraz częściej przyczyną pożarów jest nie wadliwa instalacja elektryczna (jak bywało dawniej), ale celowe podpalenie. Na skutek barbarzyństwa sprawców przestały istnieć niezwykle cenne kościoły w Łączy k. Gliwic, Międzyrzeczu Górnym, Łękawicy k. Żywca czy ostatnio w Długiej Kościelnej i Woli Justowskiej. A o ilu jeszcze zniszczonych obiektach nie wiemy? Pożar drewnianej cmentarnej kaplicy czy kostnicy nie odbija się bowiem tak wielkim echem jak pożar kościoła.

Pożar w zabytkowych kościołach często wzniesiony jest w celu zatarcia śladów innego przestępstwa – włamania połączonego z kradzieżą. Wszak wiele świątyń wyposażonych jest nierzadko w prawdziwe dzieła sztuki; często brak podstawowej dokumentacji jest istotnym utrudnieniem odszukania ich przez policję. Złodziei niejednokrotnie wabi też niedostateczne zabezpieczenie obiektów przed włamaniami. Wiele obiektów jest stale monitorowanych przez mieszkańców, jednak duża część, zwłaszcza tych położonych na odludziu, pozostaje bez nadzoru. Liczba przestępstw wymierzonych przeciwko wszyst-

kim obiektom sakralnym (nie prowadzi się oddzielnej ewidencji dla drewnianych kościołów) od 10 lat oscyluje na tym samym poziomie, tj. ok. 1500 przypadków rocznie (wlicza się w to zarówno podpalenia, kradzieże, jak i przejawy wandalizmu). Z inicjatywy Generalnego Konserwatora Zabytków, w Ośrodku Ochrony Zbiorów Publicznych została opracowana lista obiektów przewidzianych do ochrony w ramach kompleksowego programu zabezpieczenia zabytkowych obiektów drewnianej architektury sakralnej w Polsce, obejmująca 91 wybranych obiektów. Być może znajdują się wreszcie środki na zabezpieczenie tych najcenniejszych świątyń. Na palcach jednej ręki można policzyć świątynie dobrze zabezpieczone przed pożarem i włamaniami, żadna z drewnianych świątyń nie jest zabezpieczona przed zagrożeniami w pełni. Wszak kościołom zagraża również natura – powódź z lat 1997–1998 poczyniła również wiele szkód, szczególnie na Śląsku. W wielu świątyniach uszkodzeniu uległo nie tylko wyposażenie, ale i konstrukcja budynku naruszona przez szalejący żywioł.

Wspomnieć należy również o niezwykle negatywnej tendencji zastępowania starych świątyń nowymi. Powstają nowe budynki, stary kościół – najczęściej opuszczony, zaniedbany i ogołoczony – pada ofiarą podpalenia lub, w najlepszym przypadku, ulega poważnej naturalnej destrukcji, której można by zapobiec, poddając go rewaloryzacji. ❖

▼ Pożar kościoła w Międzyrzeczu.

Vademecum zabezpieczenia muzeów

„Vademecum zabezpieczenia muzeów” jest pierwszą książką, która w całości poświęcona jest ochronie i zabezpieczeniu muzeów. Od wielu lat zarówno muzealnicy, jak i przedstawiciele branży security wskazywali na konieczność opracowania takiego kompendium wiedzy.

Stan zabezpieczenia muzeów w ostatnich dwudziestu latach zdecydowanie się poprawił. Kiedy porównuje się poziom ochrony i zabezpieczenia z obiektami sakralnymi, bibliotekami czy prywatnymi kolekcjami, muzea wypadają korzyst-

nie. Nie oznacza to jednak, że poziom ochrony w muzeach jest tak dobry, by można było pozwolić sobie na spokojne kontemplowanie osiągniętego stanu. Rzeczywistość może być bardzo bolesna, o czym przekonało się w roku 2000 Muzeum Narodowe w Poznaniu, tracąc jedyny w polskich kolekcjach obraz Claude'a Moneta. W roku 2001 policja wielokrotnie alarmowała o kradzieżach w muzeach, które miały miejsce wyłącznie w czasie udostępniania zbiorów zwiedzającym.

W ochronie i zabezpieczeniu trzeba pamiętać, że zagrożenie dzieł sztuki charakteryzuje się

dużą zmiennością i jest zjawiskiem dynamicznym. Przesłany analizują istniejące systemy ochrony i zabezpieczeń. Każda luka, każde niedociągnięcie są bezlitośnie wykorzystywane. Odpowiednio do zagrożenia, również i dobra ochrona powinna cechować się zmiennością i dostosowaniem do skali i rodzaju niebezpieczeństw.

Problemy zabezpieczenia muzeów zostały pokazane w trzech kategoriach: ochronie fizycznej, zabezpieczeniach budowlanych i mechanicznych oraz systemach alarmowych. Te połączone i wzajemnie uzupełniające się trzy elementy tworzą system bezpieczeństwa obiektu. Od ich wzajemnych relacji zależy rzeczywista skuteczność ochrony.

Format B5; objętość 200 stron; papier kreda 135 g; oprawa twarda. Ponad 150 ilustracji czarno-białych i kolorowych. Tabele i wykresy. Cena 1 egz. wynosi 75 zł + 8 zł koszty wysyłki. Zamówienia prosimy kierować: DYSKRET Sp. z o.o. 30-023 Kraków, ul. Mazowiecka 131. Zamówienia w Internecie: www.dyskret.com.pl

summary

page 3 Forty Years of Life Lost

A great burglary in a private collection in Warsaw. Seventy paintings and a few dozen artistic crafts objects were stolen. The burglary had been carefully prepared, and the burglars had a detailed knowledge of the building they broke into.

page 4 Special edition catalogue of the great burglary

page 14 The Empty Altar in Grzebsk

The hundreds of thefts which since the early 1990s affected various sacred objects had so far bypassed the early 18th century church in Grzebsk. It housed the precious 15th century figure of the Virgin Mary of Immaculate Conception which was stolen in June 2002. At the same time various other works of art and craft were stolen. Fortunately the police recovered the sculpture in September.

page 16 Catalogue of Wartime Losses

page 17 The Polish National Arts Fair

The Fourth Polish National Antiquarian and Modern Arts Fair took place in Cracow in June 2002. It was particularly large and successful, since it celebrated the 5th anniversary of the Polish Antiquarians' Association.

page 18 Catalogue of Losses

page 22 The Recovered Youth's Head

The marble sculpture of a Youth's Head comes from the first half of the 16th century. It was accidentally found in a cellar in Warsaw's Old Town in 1852 by the then young painter and graduate of the Warsaw Academy of Fine Arts, Karol Miller. The authorship of the sculpture was ascribed to the Italian sculptor Giovanni Maria MOSCA, called PADAVANO, who worked in

Poland in the 16th century. During the Second World War the sculpture was stolen from the National Museum in Warsaw. It returned to Poland after sixty years identified by a New York dealer when it was being sold from Switzerland.

page 24 Protection of the Historic Environment in Ukraine.

The rich art collections in Ukraine have recently become increasingly interesting to thieves. In over 6,5 thousand museums in Ukraine there are over ten million historic objects. Ukraine's location between the East and the West is convenient for smuggling of the robbed works of art.

page 27 Conference of the International Committee for Museum Security

This was the subsequent annual conference devoted to this topic. In 1996 Poland provided the conference venue. This time the conference was held in the Czech Republic.

page 28 Ancient Collections of Sculpture and Paintings

This is the second publication on this topic. Temples were treasuries of art in ancient Egypt, in the East and later in the Greek and Roman world. No wonder that wars and attacks became an occasion for robbing what was most precious.

page 31 Threat to Wooden Sacred Architecture in Poland

There are many sacred objects built in Poland between the 15th and 20th century. They are threatened by fire (and many fell but also floods, or ordinary burglary, which often finishes in arson. The problem of securing these objects is still vital.).

Szukaj nas w Internecie: www.icons.pl

SERWIS
ZRABOWANYCH
DZIEŁ SZTUKI

Cenne
Bezcenne
Utracone

Katalog